

การสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็ง
ท่อน้ำดีของตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่

Environmental Health and Prevention Behavior Control of Liver Fluke Disease
and Cholangiocarcinoma of Nong Muang Kai Survey, Nong Muang Kai District,
Phrae Province

สัจมาน ตรีนเจริญ, วิชา รุจิณากุล, ประโชติ กราบกราน

บทคัดย่อ

ตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีอัตราความชุกของการระบาดของโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีสูงสุดของจังหวัดในภาคเหนือ จึงได้ทำการสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีของตำบลหนองม่วงไข่เพื่อประเมินสถานการณ์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยสอบถามด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีของประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่จำนวน 1,333 หลังคาเรือนเป็นเพศชาย 404 คน คิดเป็นร้อยละ 30.31 เพศหญิง 863 คน คิดเป็นร้อยละ 64.74 ไม่ระบุ 66 คน คิดเป็นร้อยละ 4.95

ผลการสำรวจพบว่ามีส้วมใช้ 100 % อายุบ่อเกรอะมีอายุมากกว่า 20 ปี ร้อยละ 41.5 สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูล ถังเก็บกักไม่รั่วแตกหรือชำรุดร้อยละ 92.57 และถ่ายอุจจาระลงส้วมทุกครั้ง ร้อยละ 97.07 แต่ยังมีอยู่จำนวน 39 รายร้อยละ 2.93 ที่ไม่ถ่ายลงในส้วม ในส่วนการจัดการสิ่งปฏิกูลเมื่อส้วมเต็มมีรถสูบล้างสิ่งปฏิกูลของเทศบาลมาสูบ ร้อยละ 5.78 รถสูบล้างสิ่งปฏิกูลของเอกชนมาสูบ ร้อยละ 92.65 อื่น ๆ ร้อยละ 1.58 การได้รับอนุญาตของรถเอกชน ได้รับอนุญาต ร้อยละ 94.30 ไม่ได้รับอนุญาต ร้อยละ 2.40 ไม่ทราบ ร้อยละ 3.30 สุขวิทยาส่วนบุคคล พบว่า ล้างมือด้วยสบู่ก่อนรับประทานอาหาร ทุกครั้ง ร้อยละ 45.84 บ่อย ร้อยละ 15.75 นานๆ ครั้ง ร้อยละ 22.66 ไม่ทุกครั้ง ร้อยละ 15.75 ล้างมือด้วยสบู่หลังการขับถ่ายทุกครั้ง ทุกครั้ง ร้อยละ 63.69 บ่อย ร้อยละ 13.05 นานๆ ครั้ง ร้อยละ 13.28 ไม่ทุกครั้ง ร้อยละ 9.98 เป็นผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือน ไข่ ร้อยละ 71.42 ไม่ไข่ ร้อยละ 28.58 ผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือนล้างมือด้วยสบู่ก่อนการประกอบอาหาร ทุกครั้งร้อยละ 49.4 บ่อย ร้อยละ 20.8 นานๆ ครั้ง ร้อยละ 15.80 ไม่ทุกครั้ง ร้อยละ 12.50 การตรวจสุขภาพ พบว่า เคยตรวจสุขภาพหาไข่พยาธิ ไม่เคย ร้อยละ 33.68 เคย ร้อยละ 66.32 ผลการตรวจหาไข่พยาธิ ไม่พบไข่พยาธิ ร้อยละ 83.8 พบไข่พยาธิ ร้อยละ 3.6 ไม่ทราบ/จำไม่ได้ ร้อยละ 12.6 กรณีตรวจพบไข่พยาธิ ไม่ได้รับการรักษา ร้อยละ 0.2 ได้รับการรักษา ร้อยละ 2.1 ครอบครัวเคยมีผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยหรือเสียชีวิตจากมะเร็งท่อน้ำดี ไม่มี ร้อยละ 46.30 มี/เสียชีวิตแล้ว ร้อยละ 5.80 มี/ยังมีชีวิตอยู่ ร้อยละ 0.20 ไม่ตอบ ร้อยละ 47.80 พฤติกรรมการกินปลาดิบ พบว่ากินประจำ จำนวน 13 ครัวเรือน ร้อยละ 1.0 กินบางครั้ง จำนวน 332 ครัวเรือน ร้อยละ 24.9 ความรู้และความเข้าใจเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี พบว่า ยังเข้าใจผิดว่าวิธีการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับที่ดีที่สุดคือการกินยารักษา ร้อยละ 57.1 เข้าใจผิดว่ายาลำพยาธิใบไม้ตับสามารถกินได้บ่อย ๆ ไม่มีผลเสียต่อร่างกาย ร้อยละ 46.2 เข้าใจผิดว่าการชิมปลาดิบเพียงเล็กน้อยไม่ทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ ร้อยละ 48.2 เข้าใจผิดว่าการกินกุ้งดิบ หอยดิบ ทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ ร้อยละ 73.8

สรุปผลและข้อเสนอแนะ ควรให้ความรู้เรื่องระบบการบำบัดแบบติดกับที่และประสิทธิภาพของระบบบ่อกรองบ่อซึม, ให้ความรู้เรื่องพฤติกรรมกรรมการขับถ่ายที่ถูกต้อง, รณรงค์การขับถ่ายโดยใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะให้, ให้ความรู้เรื่องการจัดการสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ, ให้ความรู้เรื่องรถขนถ่ายสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะให้สุศึกษาเรื่องการไม่กินปลาดิบ, สร้างความเข้าใจเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

1. บทนำ

ตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 4,640 คน แยกเป็นชาย 2,184 คน คิดเป็นร้อยละ 47.07 หญิง 2,456 คน คิดเป็นร้อยละ 52.93 จำนวนครัวเรือน 1,755 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 193 คน/ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลหัวเมือง อำเภอสอง, ตำบลแม่ยาวร้อง ตำบลแม่ยาวตาล อำเภอร้องกวาง ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลวังหงส์, ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลแม่คำมี อำเภอนองม่วงไข่ ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลน้ำริด, ตำบลวังหลวง อำเภอนองม่วงไข่

ตำบลหนองม่วงไข่ นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีอัตราความชุกของการระบาดของโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีสูงสุดของจังหวัดในภาคเหนือ คนที่เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ เกิดจากการกินอาหารประเภทปลาน้ำจืดเกล็ดขาวในวงศ์ปลาตะเพียน เช่น ปลาตะเพียนขาว ปลาสวาย ปลาชิว ปลากระสูบ เป็นต้น ที่มีตัวอ่อนระยะติดต่อของพยาธิใบไม้ตับแบบปรงสุก ๆ ดิบ ๆ เช่น ก้อยปลา ปลาจ่อม ปลาต้ม ปลาร้าดิบ เป็นต้น เมื่อตัวอ่อนระยะติดต่อของพยาธิใบไม้ตับเข้าสู่ร่างกายจะผ่านกระเพาะอาหารเข้าสู่ลำไส้เล็ก จากลำไส้เล็กจะเข้าสู่ท่อน้ำดีและจะอยู่อาศัยเจริญเติบโตเป็นพยาธิใบไม้ตับตัวเต็มวัยเมื่อผสมพันธุ์แล้วสร้างไข่จำนวนมากออกมาซึ่งจะปะปนมากับน้ำดีและลงสู่ลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ และออกมากับอุจจาระหากถ่ายอุจจาระไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น ถ่ายอุจจาระลงสู่แหล่งน้ำ ไข่พยาธิใบไม้ตับในอุจจาระจึงปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำ จึงได้ทำการสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีของตำบลหนองม่วงไข่เพื่อประเมินสถานการณ์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่
2. เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่

3. ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยสอบถามอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีของประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่

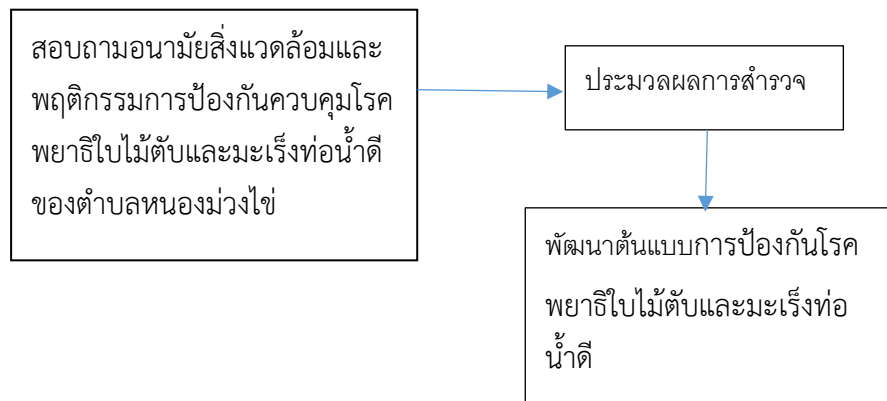
4. ระยะเวลาทำการวิจัย

มกราคม 2560 – กันยายน 2560

5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาต้นแบบการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

6.กรอบแนวคิด

7.วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยสอบถามอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีกับประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

7.1 จัดทำแบบสอบถามอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

7.2 ดำเนินการสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

7.3 ประมวลผลจากการสำรวจ

7.4 นำข้อมูลและข้อเสนอแนะที่ได้ไปพัฒนาเพื่อเป็นต้นแบบการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

8.ผลการศึกษา

8.1 ข้อมูลทั่วไป

จากการสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีของตำบลหนองม่วงไข่จำนวน 1,333 หลังคาเรือน พบว่า

1.เพศ เป็นเพศชาย 404 คน คิดเป็นร้อยละ 30.31 เพศหญิง 863 คน คิดเป็นร้อยละ 64.74 ไม่ระบุ 66 คน คิดเป็นร้อยละ 4.95

2.อายุ อายุต่ำกว่า 15 จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.30 อายุ 15 – 19 ปี จำนวน 8 รายคิดเป็นร้อยละ 0.60 อายุ 20-29 ปี จำนวน 42 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.15 อายุ 20-39 ปี จำนวน 111 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.33 อายุ 40-49 ปี จำนวน 236 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.70 อายุ 50-59 ปี จำนวน 349 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.18 อายุ 60-69 ปี จำนวน 315 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.63 อายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวน 168 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.60 ไม่ระบุ 100 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.50

3.สถานภาพสมรส โสด จำนวน 171 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.83 สมรส/คู่ 708 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.11 หม้าย 289 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.68 หย่า/แยก 38 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.85 ไม่ระบุ 127 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.53

4.การศึกษา ไม่ได้เรียน จำนวน 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.65 ประถมศึกษา 660 ราย คิดเป็นร้อยละ 49.51 มัธยมศึกษาตอนต้น 114 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.55 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. 174 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.05 อนุปริญญา/ปวส. 73 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.48 ปริญญาตรี 176 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.20 สูงกว่าปริญญาตรี 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.73 ไม่ระบุ 91 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.83

5.รายได้ ต่ำกว่า 2,500 บาท 197 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.78 รายได้ 2,500-5,000 บาท จำนวน 368 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.61 รายได้ 5,001 – 7,500 บาท จำนวน 78 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.85 รายได้ 7,501-10,000 บาท 215 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.13 รายได้ 10,001-12,500 จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.75 รายได้ 12,501- 15,000 จำนวน 85 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.38 รายได้ 15,000 ขึ้นไป จำนวน 280 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.01 ไม่ระบุ จำนวน 100 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.50

6.อาชีพหลัก ไม่ได้ทำงาน (พ่อบ้าน แม่บ้าน) 316 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.71 นักเรียน/นักศึกษา 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.25 เกษตรกรรม (ทำนา ทำสวน ทำไร่) 363 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.23 ค้าขาย 178 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.35 รับจ้าง 249 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.68 รับราชการ 90 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.75 พนักงานบริษัท 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.28 อื่น ๆ 81 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.08 ไม่ระบุ 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.68

7.สถานภาพในครอบครัว หัวหน้าครอบครัว 751 ราย คิดเป็นร้อยละ 56.34 สมาชิกในครอบครัว 569 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.69 ไม่ระบุ 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.98

8.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อยู่คนเดียว 352 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.41 อยู่สองคน 327 ราย คิดเป็นร้อยละ 24.53 อยู่สามคน 281 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.08 อยู่สี่คน 211 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.83 อยู่ 5 คนขึ้นไป 162 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.15

8.2 ข้อมูลเกี่ยวกับอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสุขภาพ

1.การมีและใช้ส้วม มีส้วมใช้ 1,333 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 ไม่มีส้วม 0 ราย คิดเป็นร้อยละ 0

2.ชนิดของส้วม ส้วมน้ำยอง 623 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.74 ส้วมน้ำราบ 510 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.26 มีทั้งน้ำราบและน้ำยอง 200 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.00

3.อายุของบ่อเกรอะอายุน้อยกว่า 5 ปี 173 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.00 อายุ 5-10 ปี 203 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.20 อายุ 10-20 ปี 404 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.30 อายุมากกว่า 20 ปี 553 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.5

4.สุขลักษณะ/สภาพส้วม

4.1 ที่ตั้งของตัวเรือนส้วม ตั้งอยู่ในบ้าน 1,250 ราย คิดเป็นร้อยละ 93.77 ตั้งอยู่นอกบ้าน 52 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.90 ตั้งอยู่ทั้งในบ้านและนอกบ้าน 31 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.33

4.2 ตัวเรือนส้วมและสุขภัณฑ์ สะอาดอยู่ในสภาพดีใช้งานได้ ใช่ 1,314 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.57 ไม่ใช่ 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.43

4.3 ห้องส้วมมีการระบายอากาศดีและมีแสงสว่างเพียงพอ ใช่ 1,326 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.47 ไม่ใช่ 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.53

4.4 ภาชนะเก็บกักน้ำ ชันตักน้ำ สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้ ใช่ 1,281 ราย คิดเป็นร้อยละ 96.10 ไม่ใช่ 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.75

4.5 ประตู ที่จับเปิด-ปิดที่ล้อคด้านในกลอนประตูอยู่ในสภาพดีใช้งานได้ ไข 1,231 คิดเป็นร้อยละ 92.35 ราย
ไม่ใช่ 102 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.65

4.6 สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูล ถึงเก็บกักไม่รั่วแตกหรือชำรุด ไข 1,234 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.57
ไม่ใช่ 99 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.43

4.7 ไม่มีกลิ่นเหม็น ไข 1,229 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.20
ไม่ใช่ 104 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.80

4.8 มีสบู่ล้างมือ ไข 1,214 ราย คิดเป็นร้อยละ 91.07
ไม่ใช่ 119 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.93

5.ส่วนเติมทำอะไร รถสุขสิ่งปฏิกูลของเทศบาลมาดูด 77 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.78 รถสุขสิ่งปฏิกูลของ
เอกชนมาดูด 1,235 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.65 อื่น ๆ 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.58

6.การได้รับอนุญาตของรถเอกชน ได้รับอนุญาต 1,257 ราย คิดเป็นร้อยละ 94.30 ไม่ได้รับอนุญาต 32 ราย
คิดเป็นร้อยละ 2.40 ไม่ทราบ 44 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.30

7.ท่านถ่ายอุจจาระลงส้วมทุกครั้งหรือไม่ ทุกครั้ง 1,294 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.07 ไม่ทุกครั้ง 39 ราย คิด
เป็นร้อยละ 2.93

8.การล้างมือด้วยสบู่ก่อนรับประทานอาหาร ทุกครั้ง 611 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.84 บ่อย 210 ราย คิดเป็น
ร้อยละ 15.75 นาน ๆ ครั้ง 302 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.66 ไม่ทุกครั้ง 210 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.75

9.การล้างมือด้วยสบู่หลังการขับถ่าย ทุกครั้ง 849 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.69 บ่อย 174 ราย คิดเป็นร้อยละ
13.05 นาน ๆ ครั้ง 177 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.28 ไม่ทุกครั้ง 133 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.98

10.เป็นผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือน ไข 952 ราย คิดเป็นร้อยละ 71.42 ไม่ใช่ 381 ราย คิดเป็นร้อย
ละ 28.58

11.ผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือนล้างมือด้วยสบู่ก่อนการประกอบอาหาร ทุกครั้ง 470 ราย คิดเป็นร้อย
ละ 49.4 บ่อย 198 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.8 นาน ๆ ครั้ง 150 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.8 ไม่ทุกครั้ง 119 ราย
คิดเป็นร้อยละ 12.5

12.เคยตรวจอุจจาระหาไข่พยาธิ ไม่เคย 449 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.68 เคย 884 ราย คิดเป็นร้อยละ 66.32

13. ผลการตรวจหาไข่พยาธิ ไม่ทราบ/จำไม่ได้ 111 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.6 ไม่พบไข่พยาธิ 741 ราย คิด
เป็นร้อยละ 83.8 พบไข่พยาธิ 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.6

14 กรณีตรวจพบไข่พยาธิ ไม่ได้ได้รับการรักษา 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.2 ได้รับการรักษา 28 ราย คิดเป็น
ร้อยละ 2.1

15.ครอบครัวเคยมีผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยหรือเสียชีวิต ไม่มี 617 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.3 มี/เสียชีวิตแล้ว 77 ราย
คิดเป็นร้อยละ 5.8 มี/ยังมีชีวิตอยู่ 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.2 ไม่ตอบ 637 ราย คิดเป็นร้อยละ 47.8

ลำดับที่	ข้อความถาม	จำนวน	ร้อยละ
1.	การมีและใช้ส้วม		
	1.1 มีส้วมใช้	1,333	100
	1.2 ไม่มีส้วม	0	0
2.	ชนิดของส้วม		

	2.1ส้วมนั่งยอง	623	46.74
	2.2ส้วมนั่งราบ	510	38.26
	2.3มีทั้งส้วมนั่งยองและส้วมนั่งราบ	200	15
3	อายุของบ่อเกรอะ		
	3.1อายุน้อยกว่า 5 ปี	173	13
	3.2อายุ 5-10 ปี	203	15.20
	3.3อายุ 10-20 ปี	404	30.30
	3.4อายุมากกว่า 20 ปี	553	41.50
4	สุขลักษณะ/สภาพส้วม		
	4.1ที่ตั้งของตัวเรือนส้วม		
	4.1.1ตั้งอยู่ในบ้าน	1,250	93.77
	4.1.2ตั้งอยู่นอกบ้าน	52	3.90
	4.1.3ตั้งอยู่ทั้งในบ้านและนอกบ้าน	31	2.33
	4.2ตัวเรือนส้วมและสุขภัณฑ์สะอาดอยู่ในสภาพดีใช้งานได้		
	4.2.1ใช่	1,314	98.57
	4.2.2ไม่ใช่	19	1.43
	4.3ห้องส้วมมีการระบายอากาศดีและมีแสงสว่างเพียงพอ		
	4.3.1ใช่	1,326	99.47
	4.3.2ไม่ใช่	7	0.53
	4.4ภาชนะเก็บกักน้ำ ชันตักน้ำ สะอาดอยู่ในสภาพดี ใช้งานได้		
	4.4.1ใช่	1,281	96.10
	4.4.2ไม่ใช่	50	3.75
	4.5 ประตู ที่จับเปิด-ปิดล้อกดด้านในกลอนประตูอยู่ในสภาพดีใช้งานได้		
	4.5.1ใช่	1,231	92.35
	4.5.2ไม่ใช่	102	7.65
	4.6 สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูลถึงเก็บกักไม่รั่วแตกหรือชำรุด		
	4.6.1ใช่	1,234	92.57
	4.6.2ไม่ใช่	99	7.43
	4.7 ไม่มีกลิ่นเหม็น		
	4.7.1ใช่	1,229	92.20
	4.7.2ไม่ใช่	104	7.80
	4.8 มีสบูล้างมือ		
	4.8.1 ใช่	1,214	91.07
	4.8.2 ไม่ใช่	119	8.93
5	ส้วมเติมทำอย่างไร		
	5.1รถสูบล้างของเทศบาลมาดูด	77	5.78
	5.2รถสูบล้างของเอกชนมาดูด	1,235	92.65
	5.3อื่น ๆ	21	1.58
6	การได้รับอนุญาตของรถเอกชน		
	6.1ได้รับอนุญาต	1,257	94.30

	6.2ไม่ได้รับอนุญาต	32	2.40
	6.3ไม่ทราบ	44	3.30
7	ท่านถ่ายอุจจาระลงส้วมทุกครั้งหรือไม่		
	7.1 ทุกครั้ง	1,294	97.7
	7.2 ไม่ทุกครั้ง	39	2.93
8.	การล้างมือด้วยสบู่ก่อนรับประทานอาหาร		
	8.1 ทุกครั้ง	611	45.84
	8.2 บ่อย	210	15.75
	8.3 นาน ๆ ครั้ง	302	22.66
	8.4 ไม่ทุกครั้ง	210	15.75
9	การล้างมือด้วยสบู่หลังการขับถ่าย		
	9.1 ทุกครั้ง	849	63.69
	9.2 บ่อย	174	13.05
	9.3 นาน ๆ ครั้ง	177	13.28
	9.4 ไม่ทุกครั้ง	133	9.98
10	เป็นผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือน		
	10.1ใช่	952	71.42
	10.2ไม่ใช่	381	28.58
11	ผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือนล้างมือด้วยสบู่ก่อนการประกอบอาหาร		
	11.1 ทุกครั้ง	470	49.40
	11.2 บ่อย	198	20.80
	11.3 นาน ๆ ครั้ง	150	15.80
	11.4 ไม่ทุกครั้ง	119	12.50
12	เคยตรวจอุจจาระหาไข่พยาธิ		
	12.1ไม่เคย	449	33.68
	12.2เคย	884	66.32
13	ผลการตรวจหาไข่พยาธิ		
	13.1ไม่ทราบ/จำไม่ได้	111	12.60
	13.2ไม่พบไข่พยาธิ	741	83.80
	13.3พบไข่พยาธิ	32	3.60
14	กรณีตรวจพบไข่พยาธิ		
	ไม่ได้รับการรักษา	2	0.2
	ได้รับการรักษา	28	2.1
15	ครอบครัวเคยมีผู้ติดเชื้อผู้ป่วยหรือเสียชีวิต		
	15.1ไม่มี	617	46.30
	15.2มี/เสียชีวิตแล้ว	77	5.80
	15.3มี/ยังมีชีวิตอยู่	2	0.20
	15.4ไม่ตอบ	637	47.8

16.ครอบครัวของท่านบริโภคอาหารที่มีเสี่ยงต่อโรคพยาธิใบไม้ตับและโรคมะเร็งท่อน้ำดี

ลำดับที่	ชนิด/ลักษณะอาหาร ที่ปรุงจากปลาน้ำจืด มีเกล็ด	กินประจำ		กินบางครั้ง		ไม่เคยกิน	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	ลาบปลาดิบ	9	0.7	240	19.3	996	80
2	ก้อยปลาดิบ	7	0.5	174	14.0	1,063	85.3
3	ปลาชิวทั้งตัวดิบๆ	2	0.2	41	3.3	1,200	96.3
4	ปลาส้มดิบ	2	0.2	103	8.3	1,138	91.3
5	ส้มตำปลาร้าดิบ	13	1.0	332	24.9	899	67.4
6	ส้มปลาฟัก	8	0.6	315	25.3	921	73.9
7	ส้มไข่ปลา	4	0.3	94	7.5	1,147	92.1
8	ซี้ปลาหม/พุงปลาฟัก	2	0.2	89	7.1	1,154	92.6
9	ปลาจ่อม	1	0.1	146	11.7	1,098	88.1
10	แจ่วบองปลาร้าดิบ	5	0.4	117	9.4	1,122	90.0
11	ปลาร้าดิบ	8	0.6	200	16.1	1,037	83.2
12	อื่น ๆ ระบุ	-	-	-	-	-	-

8.3 ความรู้เรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและโรคมะเร็งท่อน้ำดี

ข้อ	ข้อความ	ถูก		ผิด		ไม่ทราบ	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	วิธีการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ในตับที่ดีที่สุดคือการกินยารักษา	761	57.1	472	35.4	100	7.5
2	ยาฆ่าพยาธิใบไม้ตับสามารถกินได้บ่อย ๆ ไม่มีผลเสียต่อร่างกาย	616	46.2	557	41.8	160	12.0
3	ไม่จำเป็นต้องตรวจอุจจาระก่อนกินยาฆ่าพยาธิใบไม้ตับเพราะเป็นยาที่ปลอดภัย	439	32.9	709	53.2	185	13.9
4	การชิมปลาดิบเพียงเล็กน้อยไม่ทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ	673	48.2	562	42.2	128	9.6
5	การกินกุ้งดิบ หอยดิบทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ	984	73.8	268	20.11	81	6.1
6	การกินปลาสดสามารถทำให้ท่านเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับได้	1,173	88.0	77	5.8	83	6.2
7	การติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับแบบซ้ำซากเพิ่มความเสี่ยงของการเกิดมะเร็งท่อน้ำดี	1,139	85.4	26	2.0	168	12.6
8	การกินปลาร้า ปลาจ่อม ปลาเจ้า ปลาสด/ดิบมีความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งท่อน้ำดี	1,101	82.6	27	2.0	205	15.4
9	การทำให้ปลาร้า/ปลาสด/สุกก่อนรับประทานสามารถทำลายไข่พยาธิใบไม้ตับ	1,164	87.3	48	3.6	121	9.1
10	การกินปลาร้า/สด/แบบดิบๆเป็นสาเหตุร่วมของโรคมะเร็งท่อน้ำดี	1,163	87.2	46	3.5	124	9.3

9.สรุปผลและเสนอแนะ

9.1.มีส่วนร่วมใช้ 100 % อายุบ่อเกรอะมีอายุมากกว่า 20 ปี ร้อยละ 41.5 สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูล ถึงเก็บกักไม่รั่วแตกหรือชำรุดร้อยละ 92.57 และถ่ายอุจจาระลงส้วมทุกครั้ง ร้อยละ 97.07 แต่ยังมีอยู่จำนวน 39 รายร้อยละ 2.93 ที่ไม่ถ่ายลงในส้วม

9.2.การจัดการสิ่งปฏิกูล

- เมื่อส้วมเต็มมีรถสูบล้างสิ่งปฏิกูลของเทศบาลมาสูบ ร้อยละ 5.78 รถสูบล้างสิ่งปฏิกูลของเอกชนมาสูบ ร้อยละ 92.65 อื่น ๆ ร้อยละ 1.58

- การได้รับอนุญาตของรถเอกชน ได้รับอนุญาต ร้อยละ 94.30 ไม่ได้รับอนุญาต ร้อยละ 2.40 ไม่ทราบ ร้อยละ 3.30

9.3.สุขวิทยาส่วนบุคคล

- ล้างมือด้วยสบู่ก่อนรับประทานอาหาร ทุกครั้ง ร้อยละ 45.84 บ่อย ร้อยละ 15.75 นานๆครั้ง ร้อยละ 22.66 ไม่ทุกครั้ง ร้อยละ 15.75

- ล้างมือด้วยสบู่หลังการขับถ่ายทุกครั้ง ทุกครั้ง ร้อยละ 63.69 บ่อย ร้อยละ 13.05 นานๆ ครั้ง ร้อยละ 13.28 ไม่ทุกครั้ง ร้อยละ 9.98

- เป็นผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือน ใช่ ร้อยละ 71.42 ไม่ใช่ ร้อยละ 28.58

- ผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือนล้างมือด้วยสบู่ก่อนการประกอบอาหาร ทุกครั้งร้อยละ 49.4 บ่อย ร้อยละ 20.8 นานๆ ครั้ง ร้อยละ 15.80 ไม่ทุกครั้ง ร้อยละ 12.50

9.4.การตรวจสุขภาพ

- เคยตรวจอุจจาระหาไข่พยาธิ ไม่เคย ร้อยละ 33.68 เคย ร้อยละ 66.32

- ผลการตรวจหาไข่พยาธิ ไม่พบไข่พยาธิ ร้อยละ 83.8 พบไข่พยาธิ ร้อยละ 3.6 ไม่ทราบ/จำไม่ได้ร้อยละ 12.6 กรณีตรวจพบไข่พยาธิ ไม่ได้รับการรักษา ร้อยละ 0.2 ได้รับการรักษาร้อยละ 2.1

- ครอบครัวเคยมีผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยหรือเสียชีวิตจากมะเร็งท่อน้ำดี ไม่มี ร้อยละ 46.30 มี/เสียชีวิตแล้ว ร้อยละ 5.80 มี/ยังมีชีวิตอยู่ ร้อยละ 0.20 ไม่ตอบ ร้อยละ 47.80

9.5.พฤติกรรมการกินปลาดิบ

กินประจำ จำนวน 13 ครัวเรือน ร้อยละ 1.0 กินบางครั้ง จำนวน 332 ครัวเรือน ร้อยละ 24.9

9.6.ความรู้และความเข้าใจเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

-เข้าใจผิดว่าวิธีการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ในตับที่ดีที่สุดคือการกินยารักษา ร้อยละ 57.1

-เข้าใจผิดว่ายาลดไขมันพยาธิใบไม้ตับสามารถกินได้บ่อย ๆ ไม่มีผลเสียต่อร่างกาย ร้อยละ 46.2

-เข้าใจผิดว่าการชิมปลาดิบเพียงเล็กน้อยไม่ทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ ร้อยละ 48.2

-เข้าใจผิดว่าการกินกุ้งดิบ หอยดิบทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ ร้อยละ 73.8

9.7 ข้อเสนอแนะ

- ควรให้ความรู้เรื่องระบบการบำบัดแบบติดกับที่และประสิทธิภาพของระบบบ่อเกรอะบ่อซึม

- ให้ความรู้เรื่องพฤติกรรม การขับถ่ายที่ถูกต้อง, รณรงค์การขับถ่ายโดยใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะให้

- ความรู้เรื่องการจัดการสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ

- ให้ความรู้เรื่องรถขนถ่ายสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะให้สุศึกษาเรื่องการไม่กินปลาดิบ

- สร้างความเข้าใจเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

10.อ้างอิง

10.1 เทศบาลตำบลหนองม่วงไข่ อ.หนองม่วงไข่ จ.แพร่ [ออนไลน์]

<http://www.nongmuangkai.go.th/home> (วันที่ค้นข้อมูล 11 สิงหาคม 2560)

10.2สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม.คู่มือการจัดการสิ่งปฏิกูลอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพื่อป้องกันปัญหาโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย